

Buddhismus

TRITON

Roman Žižlavský

Buddhismus

TRITON

Buddhism

© Roman Žižlavský, 2008
Cover © Renata Brtnická, 2007
© TRITON, 2008

ISBN 978-80-7387-183-3

Buddha a buddhismus

1. Buddhův život – mládí

Chceme-li se zabývat buddhistickou theravádovou meditací, je nutné zasadit toto téma do širšího kontextu. Tím je učení Siddhatthy Gótamy, známého jako Buddha. Přesné datum jeho narození neznáme. Bývá za něj považován květnový úplňk roku 623 př. n. l. nebo 563 př. n. l. Často je jednoduše uváděno 6. stol. př. n. l. Buddha se narodil jako syn královského rodu v parku Lumbiní¹ města Kappilavatthu, tj. v oblasti dnešní hranice Indie s Nepálem. Jeho otec Suddhódana vládl malému království a tento úděl očekával i jeho potomka. Gótamovo narození, jakož i celý další život, provázelo podle le-

gend a tradice množství znamení, zázraků a divů, jak to často vídáme u velkých náboženských osobností. Můžeme je v podstatě ponechat stranou, protože na nich Buddhovo učení nestojí a ani nejsou pro jeho pochopení důležitá. Pro mě osobně je legendární podání Buddhova života krásným a nesmírně silným vyjádřením základních, archetypálních situací života člověka toužícího nalézt pravdu. Život v přepychu a hlavně v nevědomosti, setkání s utrpením, opuštění rodiny a zajištěného, pohodlného života, náročná cesta duchovního hledání, hledání té „správné“ cesty, kdy nakonec člověk poznává, že pravdu může nalézt jen sám v sobě a svými silami – to jsou jedny ze stále se opakujících rysů spirituální cesty. Tradice a úcta k Osvícenému je naplnila množstvím zázraků, ale i přes ně stále jasně vysvítají základní, existenciální situace lidského života. Jsou chvíle, kdy se člověk musí rozhodnout, zda setrvá v relativně zajištěném životě, zda je pro něj důležitější práce, rodina, zda oddanost jasně danému systému víry

je tou pravou cestou... jsou chvíle, kdy člověk může zaslechnout a vyslyšet volání srdce, volání hlubiny.

Gótama měl žít až do svých 29 let v královském paláci, obklopen pohodlím a blahobytem. Jeho otec se ho snažil uchránit jakéhokoli styku s reálným světem, protože se obával, že by jeho syn mohl opustit připravenou dráhu prince a posléze krále. Existovalo totiž proroctví, podle kterého se měl stát Gótama buď světovým vladařem, nebo osvícenou bytostí – buddhou. Suddhódana preferoval možnost první. Podle legendárního podání se však Gótama při projíždce městem setkal se čtyřmi osobami, které změnily jeho dosavadní poklidný život. Potkal starce shrbeného tíhou let, nemocného, zkřiveného bolestí a mrtvolu spalovanou na márách. Poté uviděl putujícího asketu. Setkání s prvními třemi osobami mělo symbolizovat univerzální strastiplnou povahu života a čtvrté setkání naznačovat prostředky k překonání utrpení. Gótama opustil rodný palác i svou ženu s malým dítětem, aby hledal lék na utrpení lidstva.

2. Myšlenkové pozadí

Odchod do bezdomoví a úporné hledání smyslu života nebylo v tehdejší Indii (a není zcela ani dnes) neobvyklou událostí. Často se stávalo, že synové vznešených rodin, nabažení světských radostí a blahobytu, se rozhodli hledat nepomíjivé poznání a osvobození. Stará Indie k tomu skýtala velmi vhodné podmínky. Je třeba si uvědomit, že se Gótama nenarodil do duchovního vakua. Zatímco na našem území probíhala doba železná a první státní útvar – Sámova říše – čekal více než 1000 let na svůj vznik, tak na území indického subkontinentu existovala vyspělá civilizace s kulturou, jejíž svatá písma se vztahovala k hlubokým otázkám existence světa a člověka. V době 2300–1600 př. n. l. zde fungovala vyspělá civilizace městského typu, zvaná harapská kultura. Její úpadek není dosud přesně vysvětlen, protože se nepodařilo rozluštit protoindické písmo. Historikové se většinou shodují v domněnce, že kolem polo-

viny 2. tisíciletí př. n. l. přišly na území dnešní Indie indoevropské kmeny, které se staly rozhodujícím faktorem pro vznik staroindické kultury. Indoevropské kmeny si do nové vlasti přinesly ústně tradovaný soubor náboženských písní, které byly dotvořeny do dochované podoby asi mezi 12.–9. stol. př. n. l. Jedná se o *védy*, jež byly napsány v *sanskrtu*, a jde zřejmě o první uměleckou literaturu Indoevropanů. Učení véd je polyteistické, objevuje se v něm uctívání předků, přírodní jevy jsou ztotožňovány s bohy, či spíše spadají do jejich kompetence. Později vznikají výkladové knihy – *bráhmany*. Zde se dostává do popředí bůh *Pradžápati* – Pán tvorů, z něhož povstali ostatní tvorové. *Bráhmany* stejně jako *védy* vyzdvihují důležitost obětí, rituálů, které jsou nutné k naklonění si jednotlivých bohů. Objevují se zde náznaky panteismu, který posléze ovládl spisy dalšího období – *upanišady*. Upanišady bývají považovány za jeden z vrcholů indického filozofického myšlení. Je v nich rozpracována idea kosmické jednoty – ne-

osobního absolutna *brahma*, které je skryto za mnohostí fenomenálního světa. Tento princip je přítomen i v každém člověku jakožto *átman* duchovní substance bytosti. Díky nevědomosti – *avidja*, je tento atman oddělen od *brahma* a bytost je nucena podle svých skutků, tedy zákona *karmy*, putovat v nekonečném cyklu přerodů. Cílem tohoto putování je splynout s absolutnem v jednotu. Tedy velice stručně a obecně řečeno. Zabývat se zde hlouběji védskou filozofií není pro její rozsah a hloubku možné. Šlo o to ukázat, že pozdější Buddhovo učení vzniklo v určitém kulturně-duchovním klimatu.

Byla to také doba přísného rozvrstvení společnosti do kast. Život každého člověka byl determinován tím, do jaké kasty se narodil. Existovalo obecné přesvědčení, že šanci na osvobození z kruhu přerodů, *samsáry*, má pouze příslušník nejvyšší, kněžské kasty *brahmánů*. Další vysoce postavenou kastou byli bojovníci, *kšatrijové*. Měli za úkol vládnout v oblasti světské. Sem náležel původně i Siddhattha Góta-

ma. Náboženství tohoto období je nazýváno védské náboženství nebo se také mluví o brahmánismu. Z něj se posléze díky různým vlivům (i vlivem Buddhovy nauky) začíná tvořit náboženský systém v dnešní době známý jako hinduismus.

3. Buddhův život – hledání a nalezení osvobození

„Kdokoli najde moudrého muže, který by mu vytkl jeho chyby s tím, jak se jich může zbavit, nechť se jej drží, jako by mu ukazoval poklady. K prospěchu, nikoli k neprospěchu je mu takové spojení.“

Ve staré Indii bývalo zvykem – a tento zvyk se zachoval až do dnešních dnů – že člověk, toužící po duchovním poznání, hledal kompetentního učitele, který by jej na jeho cestě vedl.² Navíc Buddha žil v době bez závažnějších politických otřesů, což mu umož-